

Dsida Jenő

KI LOPOTT? AVAGY: SZÉP ERNŐ A HARGITÁN PLETYKÁK ÉS PLÁGIUMVÁDAK TAMÁSI ÁRON REGÉNYE KÖRÜL

Kolozsvár. Ó, pletyka, te testetlenül imbolygó szürke rém, mindenhová beszívargó, mindenütt jelenvaló kísértet, te mindenkit megrágalmozó, mindenkibe beleharapó gonosz szellem, mellékutcákban andalgó szerelmespárok ádáz ellensége, házassételek feldúlója – kezembe kerültél. Irgalmat ne várj; addig el nem eresztelek, amíg meg nem fojtottalak.

Ezelőtt is találkoztam veled, de nem túlságosan érdekeltél. Ilyeneket súgtál az embereknek, akiket hatalmadba kerítettél:
– Nézd csak a Rosenbergnét. Új bundája van. Vajon miből telik?

Vagy:

– A pesti gyorsan találkoztam Váradinéval. Tudod, hogy ... nem egyedül utazott? ...

Ameddig saját fészkedben maradtál, öreg kávésnénikék asztala mellett, illatos női budoárookban, zsúrszalonokban lap-pangva szóttag finom és eltéphetetlen hálódát, semmi közöm sem volt hozzád. De most olyan területre tévedtél, pletyka, ahol nincs helyed. Bemereszkedtél az irodalom tágas és napfényes csarnokába. Itt éles fények vannak és kemény árnyékok. Itt minden látszik és minden ellenőrizhető, itt semmi el nem titkolható. Itt nincs helyed.

Merészségedért végre meglakolsz.

Tamási Áron „felfedez”

Az egész bonyolultnak látszó, de végeredményben igen egyszerű dolog avval kezdődik, hogy Tamási Áron, az ismert Baumgarten-díjas erdélyi író 1931 áprilisában felfedezte Ladó Lajit, a kis hargitai erdőpásztort. Nem úgy fedezte fel, mint erdőpásztort, hanem úgy, mint író. Amint maga Tamási jellemezte: „jelenleg kazánfűtő Kolozsváron, korra huszonnégy éves, alakra terpe és tömött, a szeme mosolygós és kék, ruházata elvegyes, a szíve nagy, a beszéde mókás, tudománya hat elemi – és a lelke arany”. Ladó Laji sokat mesélt Tamásinak hargitai élményeiről, színesen, elevenen, fordulatosan. Tamási rávette Ladót, hogy próbálja megírni, amiket elmesélt. A „terpe” kis-székely vállalkozott rá. Nemsokára – visszatérve a Hargitáról – át is nyújtott Tamásinak egy szürke fedelű, kockás iskolai füzetet, telis-tele ákombákom szarkaláb betűkkel. Tamásinak tetszett a gondolat, hogy író faragjon Laji barátunkból. Addig böngészett a kockás füzetben, amíg talált néhány érdekes kis epizódot, egy-két elevenebb részt. Ezeket aztán átdolgozta, kicsit fűrt, faragott rajtuk; végül is átadta Kuncz Aladárnak, az Erdélyi Helikon akkori szerkesztőjének.

Ladó Lajos Kolozsváron (Mihály János: *Abel a lövétei rengetegben*, 2007, *Lövétei Helytörténeti Füzetek* 4.)

Kicsi erdőőr feljegyzéseiből – ez lett a kis naplóki-vonatnak. Az írás természetesen a Ladó Laji neve alatt jelent meg. Tamási csak néhány meleg, kedves ajánló sort írt hozzá. A Helikon kétezer lejt adott az írásért, és Ladó Laji boldogan gyúrte zsebre az összeget.

A kis naplórésznek nagy sikere volt. Különösen az utolsó, *Jóság* című fejezet tetszett az embereknek. A többi egyszerű kis semmiség. De ez a fejezet csupa tüzes szín, csupa poétikus mélabú, csupa „meglátás” és naiv, áhítatos, mégis rafinált művészi beszéd.

– Zseniális ez a Ladó Laji – mondták a kávéházban az irodalom barátai, és közben huncutkásan hunyorítottak Tamási felé. Szemmel látható volt, hogy mindenki őt gyanúsítja a remek kis írás apaságával. Senki sem hitte el, hogy a mesteri részt Ladó Laji írta.

Ábel a rengetegben

A „plágiumügy” a múlt év őszén érkezett el második fejezetéhez, amikor is megjelent Tamási Áron regénye, az *Ábel a rengetegben*. A rendkívül érdekes, friss humorban és naivságban bővelkedő kis székely regény egyszerre meghódította az embereket. Még azokat is meghódította, akik a *Czímeresek* című Tamási-regény után elvesztették bizalmukat a neves székely író iránt, vagy akik igazolva látták általa régi bizalmatlanságukat. A lenge hangulatú, lélekben gazdag, üde regényről úgy nyilatkozott Babits Mihály is, hogy befejezett, valóságos remekmű. Angol és amerikai könyvkiadók figyelmét is felhívták az új Tamási-könyvre, s tudunkkal már folynak is a tárgyalások a könyv angol kiadására vonatkozóan. Az angol fordítás címe ez lenne: *Erdélyi Robinson – Robinson of Transsylvania*. Tamási Áron pedig az aranyos kis Ábel révén újra megnyerte a Baumgarten-díjat.

Ezek után indult meg a pletyka.

Először egy kávéházi sarokasztalnál hallottam mint hétepcéses, súgva elmondott titkot, hogy az Ábel-regényt nem Tamási Áron írta, hanem Ladó Laji, és Tamási Áron kétezer lejjért vette meg tőle az „anyagot”. Másnap egy délutáni teán bízták rám titokzatos arccal a pikáns irodalmi csemegét. Harmadnapra már az utcán szólitottak meg barátaim:

– Hallottad a Tamási-féle botrányt?...

Jól mulattam az eseten. Napnál világosabb volt, hogy a hirtelen elterjedt pletyka mögött szervezett terjesztők állanak, akik számítanak az emberek szenzációéhségére és hiszékenységére.

Mi az igazság?

Előre kell bocsátanom, hogy nem akarom Tamási Áront megvédeni. Valószínű, hogy azt ki is kérné magának. Nincs szüksége rá. Nem a Tamási barátaihoz és nem is ellenségeihez szólok, hanem az igazság barátaihoz. Az igazságot akarom megírni, mint hiteles tanúja a történeteknek.

Az igazság pedig az, hogy Tamási nem lopott. Tessék elhinni. Kezemből volt és olvastam a Ladó Laji ákom-bákomos füzetét. Még csak önképzőköri próbálkozásnak sem lehet nevezni. Események száraz felsorolása. Alig olvasható, helyesírási hibákkal zsúfolt mondatok, amelyekből vagy az alany, vagy az állítmány hiányzik. A *Helikon* 1931. áprilisi számában megjelent részleteket alaposan átdolgozta Tamási Áron. Amiótt sejtett komoly írói tehetséget Ladó Lajiban, mert a *Jóság* című fejezet csakugyan szép volt. Azt alig írta át, csak egy-két szót változtatott rajta.

Plágiumról már azért sem lehet szó, mert öt évvel ezelőtt, amikor Tamási meg hírt sem hallotta Ladó Lajinak, én magam voltam az, aki Tamási-novellát közöltem a *Páosztortúzen*-ben. Ebben a novellában – a hargitai székely legénykének rövid, szellemes kis históriája volt – benne foglaltatott, mintegy dióhéjban, az Ábel-regény egész elgondolása.

Kétségtelen, hogy a Ladó Laji füzetében megírt epizódok csakugyan szolgáltattak anyagot Tamásinak egy-két oldal megírásához. De csak közönséges nyersanyagot, amelyet az életben is meg lehet találni bármikor. A plágiumvád nagyon hasonlít ahhoz az esethez, amely Szinyei Merse Pállal történt. A nagy festő valamelyik grófi parkban festegetett. Parkrészlete kitűnően sikerült, műretek lett. Egy bankigazgató, az akkori idők neves mecénása húszezer koronáért vette meg a képet. Óriási summa. A gróf erre részt követelt a honorárium-

ból, mivel az ő parkjáról festette Szinyei Merse Pál a képet.

– Én az egész birtokomért nem tudnék húszezer koronát kapni – panaszkolta a gróf –, ez a mázoló pedig azért a kis részletért vágja zsebre a horribilis összeget...

Valahogyan így járt Ladó Laji is. Avval a különbséggel, hogy ő nem gróf, csak egy ágrólszakadt szegény székely legényke, akit szívtelen emberek ugrattak be a gonosz tréfába. Leveleket mutatott nekem Ladó Laji, amelyekben titokzatos egyének arra buzdítják, hogy terjessze a plágiumpletykákat. – Sőt a nép egyszerű gyermekének kifigurázói odáig mentek, hogy egy Babits Mihálynak szóló levél megírásába is beugraták a jámbor Lajit. Ebben a levélben a maga számára követeli a Baumgarten-díjat Ladó Laji, mondván, hogy az Ábelt ő lelte meg. Tamási „csak” megírta.

Én is „felfedezem” Ladó Lajit

De azért nem kell túlságosan sajnálni Laji barátunkat. Tudniillik – és ez az egész plágiumügyben a legváratlanabb, legérdekesebb fordulat – Ladó Laji plagizált. A véletlen fedezte fel előttem az érdekes plágiumot. Egyik kolozsvári könyvkereskedésben végkiarúsítás volt a napokban. Pár lejjért vesztegették a legjobb könyveket. Itt vettem meg tíz lejjért Szép Ernő 1921-ben, Bécsben megjelent *A világ* című verseskötetét. A könyvet el is olvastam. Van benne egy vers, talán a legszebb, amelynek a címe *Jóság*. A Tamási-pletykával kapcsolatosan ugyancsak néhány napja vettem kezembe a *Helikon* 1931. áprilisi számát, amelyben a Ladó Laji írásműve díszleg. És csodák csodája: Laji barátunk írásának egyetlen figyelemreméltó része, a *Jóság* című, csaknem szóról szóra megegyezik a Szép Ernő azonos című versével. Pontos adatokkal szolgállok: a hosszú verset a verskötet 22. oldalán találhatja meg bárki, aki keresi. Ladó Laji átvette a vers 3, 4, 5, 9, 12, 16, 20. és 21. versszakát... A huncut göbé...

Hogyan került Szép Ernő a Hargitára? – Tamási korrigálta Szép Ernőt

A tudatlan Lajikat talán nem is ítéltjük el ezért valami súlyosan. Nem mérhetünk vele szemben irodalmi mértékkel. Mindenesetre csúnya dolog volt, hogy idegen tollakkal akart ékeskedni Tamási szemében.

Sokkal pikánsabb oldala a dolognak az a véletlen, hogy sem Tamási Áron, sem a *Helikon* akkori szerkesztője, a nagy irodalmi tudású, azóta már mindnyájunk mély fájdalomra elhunyt Kuncz Aladár nem vette észre a turpisságot. Elhitték, hogy a ragyogóan szép, művészi részletet Ladó Laji írta. A Szép Ernő-verset egyikük sem ismerte.

Még ennél is mulatságosabb az, hogy Ladó Laji csakugyan szó szerint másolta füzetébe a Szép Ernő-verset. De Tamásinak nem egészen tetszett. Itt-ott kijavította. Kicsit meg is székesítette. A lisztes tollú gémmel helyett harkályt írt, azt pedig, hogy „Bárcsak volnál teljes színű márványoszlop”, úgy javította ki, hogy „bárcsak lennél hatalmas bükkfa”. És így tovább.

Még érdekesebb volna azt kisűtni, hogy hogyan került a Hargitára, Ladó Lajihoz a Szép Ernő könyve. A makacs székely legényt hiába kérdezzük. Még most, a leleplezés után is csökönyösen hajtogatja, hogy ő azt a részletet sehonnan sem vette, nem lopta, hanem pont a szíve közepéből írta. Hazudik.

– Én találtam ki a saját szívemből és eszemből – hajtogatja, és többet nem hajlandó mondani.

Ha a vége jó, minden jó

Ezzel, azt hiszem, le is zárhatom a szenzációs Tamási-féle plágiumügy aktáit. A kérdést is sikerült kimerítenem, az olvasót is.

Végeredményben azonban – szeretném hinni –, hogy megelőtem a pletykát. Legalábbis kiűztem onnan, ahol helye nincs.

A Ladó Laji irodalmi kalandja happy enddel végződött. Babits Mihály él békességgel, Tamási Áron is él békességgel és Baumgarten-díjjal, sőt Ladó Lajinak sem történt semmi baja. Éppen az imént láttam az utcán: piros-pozsgás; hála Istennek, a legjobb egészségnek és kedélynek örvend. Csak azokat eszi a méreg, akik – Ladó Laji saját vallomása szerint – őt felbiztatták.

Végre pedig az egészben a legjobb az, hogy Tamási új témát kapott a lezajlott eseményekből, s már hozzá is fogott új regényének megírásához. Az új regény címe az lesz: *Ábel a városban*. Kitelik tőle, hogy már előleget is vett fel rá. Szegény Ladó Laji pedig ismét elesik a honoráriumtól.

Ladó Lajos A VIDRA FOGÁSA ÉS ELADÁSA

Egy alkalommal egy kicsi eső lesz, éppen csak hogy a patlak zavarossá válik. Fogom magam, veszem a csákányt és lapátot, hadd mennek halászni. Elmenyek és eldugok egy árkot, a vizet a másba csaptatom. Az árok végén kőkerítést tettem fenyőággal vegyítve. Fogok vaj 15 darab szép pisztrángot, és olyan nagyfejűt is fogtam 25 darabot, minnek boti a neve. Már-már ott akarom hagyni az árkot, amikor megpillantok egy gátat és látom, hogy zavaros. Hamar a veder után megyek s hozom a hálót is. Felvetem a hálót és merem ki a vizet a gátból. Amikor kimertem felinél többet, fogtam vaj tíz pisztrángot, s ahogy merítem tovább, hát teremő Jézusom, egy nagy malac fut ki a vízből. Én hamar éles sikolyra törtem ki, ő visszafutott a gátba. Én is megállapítottam, hogy vidra.

Összeszedtem minden bátorságomat és tovább mertem a vizet. Mikor már csak kevés víz volt a gátban és a vidra háta is kilátszott belőle, úgy kezdett jöni-menni, mint a végvári szolgabíró az irodában.

Én csak tovább mertem.

Mikor már annyira volt, a hálóval bekerítem, s én reafeküdtem, hogy megfogjam, de a karomat megharapta. Nagy nehezen a hálóba belékerült és a csákány nyelét bedugtam a szájába. Hazaszállítottam, a cseberbe vizet tettem, elengedtem ott, de ő kezdte rágni a cseber oldalát. Más helyre kellett tennem. Betettem egy pléhfazékba:

– No, itt maradj!

A pisztrángokból vaj húszat a kantárosfazékba tettem. Az óra pont tizenkettőt mutatott, vagyis dél volt. Veszem a poharat és cukrot teszek belé, kimenyek a bokrok közti, megkeresem a Betyár nevű lovam:

– No, pajtás, menyünk Csíkszeredába!

Az ajtót bezárom, a kantárosfazakat a kezembe és felülök a Betyár hátára. Egyfertyály két óraker a csíkszeredai Vas Géza-féle vendéglő előtt voltam. Megkerestem a román papot és

Szolnay Sándor: Ladó Lajos (Erdélyi Helikon, 1931. január)

mondom neki, hogy máma halásztam és ha kell, adok tíz darabot.

– Jól van, drága Ladó, nagyon szépen köszönöm és itt van száz lej: ezt én adom.

– Én is köszönöm szépen.

És ő kérdi, nincs valami hír odakint?

– Nincs, de máma mikor halásztam, láttam egy nagy szép vidrát – és én csak figyeltem a papot.

– Mit, te? Vidrát?

– Igen, vidrát.

– Te bohó csacsi, azt kellett volna megfogni, nem ezeket a halakat! Az megért volna négyezer lejt!

– Mennyit? – kérdem én is.

– Vagy négyezer lejt.

No, így én is tudom, mit kérjek most, – gondoltam magamban.

– Tisztelendő úr, a vidrát nemcsak láttam, hanem meg is fogtam.

A pap elpirosodik és kérdi:

– Hol van?

– Otthon a pléhfazékban, él még.

Arra azt mondja a pap, hogy iszol valamit?

Megittunk két üveg Czell-sört és azt kérdi, hogy nekem adod-e? – Hát én éppen azért jövék bé a városba, hogy megmondjam magának.

– Hát osztán mennyiért adod?

– Egy jó vidra megér négyezer lejt.

– Ahán, te azért mondtad előre, hogy csak láttad, hogy én mit felelnék neked ezekre a látásokra?

– Úgy volna – mondom én kurtán reá.

– Háromezer lej elég-e – feleli a pap.

– Négyről volt szó.

– Többet ne szélhámoskodj! – mondja nekem a pap és én felelem:

– Legyen az úr szava: háromezer lej és egy üveg pezsgő.

Jól van, megkötöttük a vásárt, ő hozott egy vasketreget, belé-tette a vidrát és indult. S én bizony a jó Istennek hálát adtam, hogy ilyen könnyen jutottam hozzá annyi sok pénzhez.